

לקו"ש חלק י"ז פ' אחרי שיחה א

פיענוח מראי מקומות

פ' יומא בתחלתה (במשנה): שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין, ומתקינין לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול. רבי יהודה אומר, אף אשה אחרת מתקינין לו, שמא תמות אשתו, שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו, ביתו זו אשתו, אמרו לו, אם כן, אין לדבר סוף.

יומא בסופה (פה, ב): דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל הטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל.

המובחר בעיני ואפילו מעכבא לכולי האי לא חיישינן שתמות אשת השני כי היכי דלא חיישינן בגמי' למיתת השניה".

1) טז, ו "והקריב אהרן את־זר את־זר החטאת אשר־לו וכפר בעדו ובעד ביתו". וראה לקמן הערה 14.

4) יומא יד, א (במשנה) "כל שבעת הימים הוא זורק את הדם, ומקטיר את הקטורת, ומיטיב את הנרות, ומקריב את הראש ואת הרגל. ושאר כל הימים אם רצה להקריב מקריב, שכהן גדול מקריב חלק בראש, ונוטל חלק בראש".

2) יומא בתחלתה (במשנה) "שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהדרין, ומתקינין לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול. רבי יהודה אומר, אף אשה אחרת מתקינין לו, שמא תמות אשתו, שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו, ביתו זו אשתו, אמרו לו, אם כן, אין לדבר סוף".

ז, ב "שכהן גדול מקריב חלק בראש ונוטל חלק בראש. תנו רבנן, כיצד מקריב חלק בראש, אומר עולה זו אני מקריב, מנחה זו אני מקריב. כיצד נוטל חלק בראש, אומר חטאת זו אני אוכל, אשם זה אני אוכל" עיי"ש.

3) כי פלוגתת ר"י וחכמים (במשנה שם) הוא רק אם מתקינין לו אשה אחרת שמא תמות אשתו, אבל לכו"ע צ"ל נשוי (אלא שבתו"י יומא שם (ד"ה שמא) מסתפק אם הוא דין לעיכוכא, או שבדיעבד לא מיפסל בכך לעבודה וז"ל שם: "שמא תמות אשתו. ולשני לא היו מתקינין אשה אחרת דלא מעכבא ומ"מ הכא בראשון מצוה מן

וראה צפע"נ הל' מתנ"ע נח, א "והנה מה דמביא שם מלחה"פ נראה כך דכבר הארכתני בזה אם הזכ"י הוא מחמת הקרבה

**וכ"מ ל' הרמב"ם בסהמ"צ שם (מדלא
כתב שאם לא נשא בתולה עובר בעשה).**

**ב) גם לפי המשמע מדבריו (בהל' איסו"ב
שם. ובהל' כלי המקדש פ"ה ה"י "וכבר
בארנו בספר קדשה שהוא אסור באלמנה
ומצוה על הבתולה. ואינו נושא שתי נשים
ואם נשא שתיים אינו יכול לעבד ביום הצום
עד שיגרש לאחת. וחולץ וחולצים לאשתו.
ומיבמין את אשתו. ואם גרש אשה מתרת
להנשא לשאר העם") דהוי קום ועשה**

**[וכדעת הרמב"ן אמור (כא, יג "והוא אשה
בבתוליה יקח פירוש אבל לא בעולה והוא
לאו הבא מכלל עשה ואחרי כן הזהיר בלאו
על האלמנה והפסולות ואמר כי אם בתולה
מעמיו יקח אשה לצוות עליו שיקחנה וזהו
שאמרו רבותינו (הוריות יא) מוזהר על
האלמנה ומצווה על הבתולה וכך שנו
בתורת כהנים (פרק ב ו) כי אם בתולה
מלמד שהוא מצווה על הבתולה"]**

**- ראה קנאת סופרים לסהמ"צ שם "נלע"ד
דלפי שיטת הרב איכא למימר דלאו הבא
מכלל עשה עשה לאו היינו מכלל הן אתה
שומע לאו ויהא כן במשמע אף בכל דיבור
רשותי כגון שבעת ימים מצות תאכלו כאלו
יאמר שבעת ימים אתה רשאי לאכול מצה
ולא חמץ כדי שיהא נחשב האוכלו לעובר
באיסור עשה מלבד איסור לאו הנאמר בו
אלא כי אמרינן לאו הבא מכלל עשה עשה
היינו מכלל עשה עשה דוקא שיהא דיבור חיובי
שיש בו קום עשה. ובהכי ניחא ליה להרב
ז"ל להביא ראיה למנות במ"ע שישא כ"ג
בתולה ממה שאמרו דאיסורו בבעולה בלאו
הבא מכלל עשה עשה דמכלל עשה דקאמר
היינו חיוב עשה דוקא בדיבור חיובי דקום
עשה ונפקא לן מכללו ג"כ שיהא גם הוא
נחשב לעשה עם העשה דנכתב וכולה חדא
מצוה היא כאילו האיסור הנלמד מכללו
חלק הציווי המפורש להדיא. ומכאן תשובה
להרמב"ן ז"ל שרצה להכניס במנין לעצמו
גם מה שהוציאו מכלל עשה כגון אכילת
קרבת פסח בלילה ולא ביום משעת שחיטתו
עד הערב ואם עבר ואכלו ביום עובר בעשה
כדאמרינן בפ"ב דפסחים דמה שאמרו התם
עובר בעשה היינו אותו העשה עצמו של**

או זה דבר בפ"ע שכשם שיש חילוק
משמרות לענין הקרבה כך לענין אכילה ועיי
ביומא דף י"ז ע"ב דמשמע שם דכה"ג דאינו
שייך בגדר משמרות אף אם כהן אחר
הקריב הקרבן יכול הוא ליטלו לאכילה אף
דיש מצוה בכהן המקריב לאכול ובאמת
מהך דתענית דף י"ז נראה שהוא נחשב מכל
משמר ומשמר והוה כאילו עבד ועיי
בירושלמי יומא פ"א ותוס' חגיגה דף י"ז
ע"א" עיי"ש בארוכה.

**5) אף דמ"ע על כה"ג שישא נערה בתולה
כו' (רמב"ם הל' איסו"ב פי"ז הי"ג "מצות
עשה על כהן גדול שישא נערה בתולה.
ומשתבגר תאסר עליו שנאמר והוא אשה
בבתוליה יקח. אשה לא קטנה. בבתוליה
ולא בוגרת. הא כיצד. יצאת מכלל קטנות
ולכלל בגרות לא באה זו נערה. ואינו נושא
שתי נשים לעולם כאחת שנאמר אשה אחת
ולא שתיים".**

**ספר המצות מ"ע לח "היא שצווה כהן גדול
שישא בתולה, והוא אמרו והוא אשה
בבתוליה יקח. ובבאור אמרו (יבמות מ"ט)
עושה היה רבי עקיבא ממזר אפילו מחייבי
עשה, ובאור זה כשהיה כהן גדול בא על
בלתי בתולה שהיא אסורה לו בעשה,
שהשורש הזה אצלנו לאו הבא מכלל עשה,
עשה")**

**הרי: א) לכמה דעות (ראה תו"י יומא עג, א
וז"ל בגמ' שם: "דתניא דברים שבין כהן
גדול לכהן הדיוט . . ומצווה על הבתולה
ומוזהר על האלמנה . . וכולן אין נוהגות
במשוח מלחמה חוץ מחמשה דברים
האמורין בפרשה לא פורע ולא פורם ולא
מטמא לקרוביו ומצווה על הבתולה" וז"ל
בתו"י שם ד"ה ומצווה על הבתולה:
לאפוקי בעולה דלאו הבא מכלל עשה עשה.**

**תוס' הרא"ש הוריות יב, א "פיי ליקח
בתולה ולא בעולה, ולישנא דקרא נקט והוא
אשה בבתוליה יקח ולא בעולה ולא הבא
מכלל עשה עשה") הרי זה לאו הבא מכלל
עשה.**

דר"מ ס"ל כרשב"ג דפחות מד' הוי לבוד ומ"מ מוכח דס"ל דאור ג' פוסל ע"ש ד' י"ד ע"א בהך מחלוקת דנסרים משמע מלשון הגמ' להיפך וע"ש ד' י"ג ע"ב גבי ירקות דפוסלים משום אור ע"ש ועיין תוס' ב"ב ד' קס"ב ע"ב וכ"כ בזה, ובירושלמי דסוכה פ"א, וגבי בוגרת ומוכת עץ הטעם הוא דנשא שאינה בתולה ומ"מ הך דאשה בתולה קיים כיון דלא איתעביד בה מעשה בידי אדם ולכך שייך לומר זה הטעם דסופה להיות בוגרת תחתיו כמש"כ וא"ש".

וראה לשון החינוך מצוה ערב בתחלתה ובסופה "מצות כהן גדול לשא נערה בתולה - שישא כהן גדול נערה בתולה, שנאמר (ויקרא כא יג) והוא אשה בבתוליה יקח. והראיה שזה נחשב מכלל מצות עשה מה שאמרו זכרונם לברכה (כתובות, א): עושה היה רבי עקיבא ממזר אפילו מחיבי עשה, ובארו זה, כשהיה כהן גדול בא על אשה שאינה בתולה, שהיא אסורה עליו בעשה, שהעקר הוא אצלנו, לאו הבא מכלל עשה עשה. ועוד אמרו זכרונם לברכה (הוריות יא, ב) מזהר על האלמנה, ומצוה על הבתולה. . מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (הוריות יב, ב) שאחד כהן גדול המשוח בשמן המשחה או המרבה בבגדים, ואחד כהן גדול העובד או כהן גדול שמנוהו ועבר, וכן כהן משוח מלחמה כלם מצווין על הבתולה ואסורין באלמנה. . ונוהג בארץ בזמן הבית והעבודה, כי אז יתמנה הכהן גדול, לא במקום אחר. וכהן גדול העובר על זה ונשא בעלת איש שאינה לא אלמנה ולא גרושה בטל עשה ומוציאה בגט"ו]

הרי פשוט שזה מ"ע צדדית המוטלת על כה"ג ואי"ז שייכת לעבודה. ולא מצינו שיתחייב להיות "נשוי" אלא ביוהכ"פ.

ובחינוך שם: כ"ג שמינוהו ועבר. . כולן מצווין על הבתולה ואסורין באלמנה.

וראה לקו"ש ח"ז ע' 319 בדעת הזהר "במכתביו הקודמים העיר על מש"כ בזח"ג, קמ"ה, ב, דכל כהן שאין לו בת זוג אסור בעבודה. ומקשה דהרי רק בכה"ג ביוהכ"כ

ואכלו את הבשר בלילה הזה אבל שימנו בזה לבי עשין שלא לאוכלה קודם הלילה מלבד הציווי דלאוכלה בלילה נראה דליתא אלא חדא מצוה היא והאוכלו ביום אינו אלא מבטל מ"ע שנצטוה לאוכלו בלילה והכא נמי גבי לישא כ"ג בתולה היא מצוה אחת עם המניעה היוצאת מכללא דאותו הציווי עצמו שהאיסור בבעולה הוא עצמו ביטול עשה של לישא כ"ג בתולה וזהו מאי דאיתא בתורת כהנים מלמד שהוא מצווה על הבתולה שנכלל בזה האיסור בבעולה" עי"ש בארוכה, **חמד"י שם** [אינו נעתק מפני האריכות].

ולהעיר מצפ"נ על הרמב"ם איסור"ב שם הי"ד "נבעלה כו'. עיין בגמ' כאן דמבואר דמ"ד נבעלה שלא כדרכה פסולה פליג אבוגרת וס"ל דבוגרת כשרה ע"ש ורבינו פסק לתרווייהו. ונראה כך דהנה יש ב' מצות גבי כה"ג אחד שישא בתולה והב' שלא ישא שאינה בתולה שלא כדרכה לא מקריא שאינה בתולה וגם לא מקריא בתולה נמצא דלא עבר על שנשא שאינה בתולה רק על שלא נשא בתולה וכן גבי בעולת עצמו ג"כ כן ועיין במש"כ רבינו ז"ל לקמן פיי"ט ה"ד דאם בעל כה"ג בלא נשואין בעולה לא חיללה ואף דרבינו ס"ל דכל חיבי לאוין לא יעברו רק בקדושין ומ"מ פסלי בביאה לבד כמבואר בגמ' בכ"מ וצ"ל דכאן רק הנשואין משוי לה שם איסור עליה וזה רק מה דעבר בנשואין דהיינו שנשא שאינה בתולה אבל מה שלא נשא בתולה בזה לא שייך חילול, ועיין תוס' פסחים ד' מ"א ע"ב ד"ה אכל כזית, לכך י"ל דגם גבי בעולת עצמו וכן גבי נבעלה שלא כדרכה אם בא עליה אף דמוציאה בגט מ"מ לא חיללה, אך מ"מ זה לא שייך לומר סופה להיות בעולה תחתיו דזה לא שייך רק היכא שהאיסור הוא מה שיש בה חסרון אבל היכא שהאיסור הוא מחמת שאין בה המעלה הרי מ"מ המעלה לא היה בה, וכעין זה י"ל בהך דסוכה ד' י"ז וד' י"ח גבי פסול אור אם מה שאין כאן הסכך כשר או זה בעצם הוי פסול ונ"מ להך דלבוד דזה לא שייך לומר רק אם זה פסול אבל מה שאין כאן סכך ע"י לבוד לא יהיה סכך אחר ועיין בירושלמי דעירובין פ"א ופ"ב מוכח בכ"מ

9) רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ד הי"ב
"וממנין כהן גדול הוא ראש לכל הכהנים.
ומושחין אותו בשמן המשחה. ומלבישין
אותו בגדי כהנה גדולה שנאמר (ויקרא כא
י) "והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק" וגו'.
ואם אין שם שמן המשחה מרבין אותו
בבגדי כהנה גדולה בלבד שנאמר (ויקרא כא
י) "אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא
את ידו ללבש את הבגדים". כשם שמתרבה
בשמן המשחה כך מתרבה בבגדים".

10) רמב"ם הל' עבודת יוהכ"פ פ"א ה"ב
"עבודת כל חמש עשרה בהמות אלו הקרבין
ביום זה אינה אלא בכהן גדול בלבד. אחד
כהן המשוח בשמן המשחה או המרבה
בבגדים. ואם היתה שבת אף מוסף שבת
אין מקריב אותו אלא כהן גדול. וכן שאר
העבודות של יום זה כגון הקטרת הקטרת
של כל יום והטבת הנרות הכל עשוי בכהן
גדול נשוי שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו.
ביתו זו אשתו".

וראה נו"כ שם [וז"ל בסכ"מ שם: "כתב
הריטב"א בפ"ק דיומא בשם הרמב"ם
דמדאורייתא אין חובה בכ"ג אלא בעבודת
היום ממש אבל תמידין ועבודות של כל יום
כשירות בכהן הדיוט אלא דמצוה בכ"ג
ור"ש כתב דאפי' תרומת הדשן שהיתה
עבודת לילה אינה כשירה אלא בכ"ג ולדעת
ר"ש והרז"ה אין פייסות ביוה"כ לפי שכל
העבודות בכ"ג אבל הגאונים בפיוטיהם
הזכירו פייסות ביוה"כ לכן כתב הרמב"ן
בספר המלחמות דאף ביוה"כ היו פייסות
אחד לתרומת הדשן והשני מי מדשן מזבח
הפנימי והמנורה דמכשירי עבודה הם
ונעשים בכהן הדיוט וסידור המערכות ושני
גזרי עצים הכל נעשה בכהן הדיוט שהם
מכשירי עבודה. ה"ג מי מוליד מחתה
למזבח פנימי להקטיר וכ"ג מקטיר וזה
מוליד המחתה גחלי אש עכ"ל".

וז"ל במל"מ שם: "עבודת כל ט"ו בהמות
אלו כו'. מ"ש מרן בשם הרמב"ן דאף
ביוה"כ היו פייסות אחת לתרומת הדשן
והשני מי מדשן כו'. עיין במ"ש התוספות
פרק ט' דזבחים (דף פ"ח:): ד"ה משום
חולשאי".

הדין כן. ואולי גם בזהר הכוונה רק להני"ל,
אף שאין הלשון משמע כן, וכמו שמביא
רא"י מקרא דכה"ג. הנה אף אם בדקמ"ה, ב
אפשר ה"י לדחוק דמדבר בכה"ג כיון
שמסתייע בקרא דכה"ג, אבל אאפ"ל כן
בזח"ג ה, ב דמדבר בנדב ואביהו, וגם
ביוה"כ, ועייג"כ זח"א רלט, א. ונלפענ"ד
לתרץ ע"פ מה שמצינו בכ"מ לשון אסור
ואינו אלא מדת חסידות. וראה שד"ח כללי
הפוסקים כלל ט"ז סק"יב שהביא דוגמאות
מפירוש תוד"ה אסור תענית יא, א (אסור
לשמש בשני רעבון), נמוק"י ספ"ז דסנהדרין
(לעשות שותפות עם העכו"ם) מגיד משנה
הל' שכנים פ"ב הט"ז (לעמוד בשדה רעהו)
סמ"ג עשין פ"ז (לאכול קודם שיאכיל
לבהמתו) ועוד. וגם בזהר כאן הכוונה למדת
חסידות. ועייג"כ מג"א לאו"ח סק"ה
סקס"ד", עיי"ש.

**6) אשר על ענין ג' בחי' אלו הוא היסוד של
ספ' יצירה (אוה"ת יתרו ע' תתטז ואילך**
"הנה ענין עשן מבואר בספרי הקבלה ובפני
הראב"ד לס"י שהוא ר"ת עולם שנה נפש
אשר על ענין ג' בחי' אלו הוא יסוד של
הספר יצירה").

7) דה"י א כג, יג בני עמרם אהרן ומשה
ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים הוא-
ובניו עד'עולם להקטיר לפני ה' לשרתו
ולברך בשמו עד'עולם".

8) אמור כא, י-טו "והכהן הגדול מאחיו
אשר יוצק על'ראשו שמן המשחה ומלא את-
ידו ללבש את'הבגדים את'ראשו לא יפרע
ובגדיו לא יפרם: ועל כל'נפשת מת לא יבא
לאביו ולאמו לא יטמא: ומן'המקדש לא
יצא ולא יחלל את מקדש אלקיו כי נזר שמן
משחת אלקיו עליו אני ה': והוא אשה
בבתוליה יקח: אלמנה וגרושה וחללה זנה
את'אלה לא יקח כי אס'בתולה מעמיו יקח
אשה: ולא יחלל זרעו בעמיו כי אני ה'
מקדשו".

**ובתו"כ עה"פ: להגיד מה גרם (לכל דיני
כה"ג שבפרשה שם).**

ומה שהובא בכס"מ דהריטב"א בשם הרמב"ם כ' שאין חובה בכ"ג, כבר כתבו שט"ס וצ"ל הרמב"ן.

וראה גם תוד"ה משום יומא כ, סע"ב וז"ל בגמ' שם: "הלכך, בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו, בין מלפניו בין מלאחריו סגיא. ביום הכפורים, דאיכא חולשא דכהן גדול עבדינן מחצות". וז"ל בתוס' שם ד"ה משום חולשא דכ"ג עבדינן מחצות: משמע דאפי' תרומת הדשן שהיא עבודת הלילה אינה כשירה אלא בו ולהכי מקדמינן ליה כדי שינוח בין עבודה זו לעבודת היום וריב"א פירש דלא גרסי' כ"ג אלא הכי גרסי' משום חולשא דכהן קודם שהכהן התורם יהא חלש דאי כ"ג תורם א"כ ליחשביה להא טבילה דטביל בהדי חמש טבילות ועשרה קידושין שכי"ג טובל בו ביום וכן עשה הפייט הוקמו מחצות דשן לנערה כפייס דשן הבערה אלמא שהיו מפייסין ביוה"כ מי תורם ור"י אומר דשפיר גרס כ"ג דלהכי מקדמי לתרום ולסדר מערכה ולסלק האברים שלא נתעכלו כדי שימצא כהן גדול מזומן כל מה שצריך מיד כשיעלה עמוד השחר קודם שיהיה רעב וחלש.

אבל "תרומת הדשן סדור המערכה ודשן המזבח" משמע מדברי הרמב"ם (רפ"ד שם "סדר כל המעשים שביום זה כך הוא. כחצות הלילה מפייסין לתרומת הדשן. ומסדרין את המערכה ומדשנין את המזבח כדרך שעושין בכל יום על הסדר שבארנו עד שיגיעו לשחיטת התמיד. כשיגיעו לשחט את התמיד פורסין סדין של בוץ בין כהן גדול ובין העם" עיי"ש) שלא הי' ע"י הכה"ג. ואכ"מ.

(11) זבחים צא, א "איבעיא להו תדיר ומקודש איזה מהם קודם תדיר קודם משום דתדיר או דלמא מקודש קדים דקדיש תא שמע תמידין קודמין למוספין ואף ע"ג דמוספין קדישי אטו שבת למוספין אהנאי לתמידין לא אהנאי . . ת"ש ד"א ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם אע"ג דברכת היום קדישה אטו שבת לברכת היום

אהנאי לברכת היין לא אהנאי. תא שמע דאמר רבי יוחנן הלכה מתפלל אדם של מנחה ואח"כ של מוספין אטו שבת לתפלת מוספין אהנאי לתפלת מנחה לא אהנאי" עיי"ש. וראה צפע"נ עה"ת ר"פ קרח.

(12) ראה גבורת ארי שם ששקו"ט ביתירה מזו, דאולי קפיד רחמנא שיהי' לו בית בשעת כפרת ביתו דיקא ולא בשעת כפרת שתי שעירים "ואכתי יש לעיין בהא דביתו אי קפיד רחמנא בשעת כפרת פרו דוקא שיהיה לו בית אבל בשעת כפרת שתי שעירים לית לן בה אם אין לו בית דהא האי ביתו לא כתיב אלא גבי כפרת פרו ואפילו לר' יהודה דסבירא ליה בריש פרק קמא דשבועות (דף ב') דבשאר עבירות אחד כהנים ואחד ישראלים מתכפרים בשעיר המשתלח מכל מקום אפשר לומר דלא קפיד קרא אביתו אלא בכפרתו שלו דהיינו פרו המיוחד לו או דלמא אכולה מילתא קפיד אביתו שכל עבודת יום הכיפורים צריך להיות בכהן גדול נשוי ואפילו לר' שמעון נמי אף על פי שכל כפרתו בפרו ווידויו" עיי"ש בארוכה.

(13) פ"א שם. ועד"ז? בחינוך מצוה קפה "מדיני המצוה. מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (יומא ע, א) שביום הזה היו מקריבין תמיד בשחר ותמיד בין הערבים כסדר כל יום ויום, ומקריבין מוסף היום פר ואיל ושבעה כבשים הכל עולות, ושעיר לחטאת ונעשה בחוץ והוא נאכל לערב. ועוד מקריבין יתר על זה פר בן בקר לחטאת והוא נשרף ואיל לעולה ושניהם משל כהן גדול, ואיל הבא משל צבור האמור בפרשה זו הוא האיל האמור בחמש הפקודים בכלל המוסף, והוא הנקרא איל העם. ועוד מביאין משל צבור שני שעירי עזים, אחד היו מקריבין חטאת והוא הנשרף והשני שעיר המשתלח. נמצאו כל הבהמות הקרבין ביום הצום, מלבד שעיר המשתלח שהוא אינו קרב, חמש עשרה, שני תמידין ופר, ושני אילים, ושבעה כבשים כלן עולות, ושני שעירי חטאת, אחד נעשה בחוץ ונאכל לערב והשני נעשה בפנים ונשרף. ועוד פר בן בקר לחטאת. עבודת כל חמש עשרה בהמות אלו הקרבות ביום זה אינה אלא בכהן גדול

אבל לא למטה מהן דאתפליג דרא זה אינו אלא אפילו כל יוצאי יריכו עד סוף כל הדורות כל זרעו כבנים הויין עיי"ש בארוכה.

ולהעיר מסוטה (מד, א): ובנית ביתך זו אשה.

15) ע"פ תענית ט, א ייתבי רבי יוחנן וקא מתמה אמר מי איכא מידי דכתיבי בכתובי דלא רמיזי באורייתא עיי"ש.

16) קיה, ב אמר רבי יוסי, מימי לא קריתי לאשתי אשתי [פרש"י: שאף שיחת חולין שלי יש ללמוד הימנה חכמה] ולשורי שורי, אלא לאשתי ביתי [פרש"י: שהיא עיקר של בית], ולשורי שדי [פרש"י: שהוא עיקר של שדה דכתיב ורב תבואות בכח שור].

17) משלי יד, ד באין אלפים אבוס בר ורב תבואות בכח שור.

18) ועפ"ז ק"ק מה שפרש"י "לא קריתי לאשתי אשתי - שאף שיחת חולין שלי יש ללמוד הימנו חכמה". ולפ"ז גם מש"כ בחדא"ג שם צ"ע וז"ל שם: "לא קריתי לאשתי כו'. עיין פירש"י והוא דחוק וכי היה ר"י מתפאר בכך שאף שיחת חולין שלו הן דברי חכמה ויש לפרש דקרא לאשתו ביתו ע"ש שהיא עיקר הבית וכדי שתהא זריזה בכל צורך מלאכה בבית וכדאמר' אעשה לו עזר וכי חטין כוסס כו' וכה"ג קרא לשורו שדה שיהיו עבדיו זריזין במלאכת השדה בשור דהיינו כדאמר' שרוב שוורים עומדין לרדיא ולא לנכסתא ודו"ק".

ובפרט צ"ע מהי הזהירות והמעלה דמימי לא קריתי. - וי"ל דרש"י מוסיף ביאור: מהו הלימוד לאחרים ואיך יבואו להנהגה כזו מצד עצמם. - ראה לקמן הערה *25.

18*) ראה ב"ר רפל"ט וויאמר ה' אל אברם לך מארצך וגו', רבי יצחק פתח שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך, אמר רבי יצחק משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בירה אחת דולקת, אמר תאמר שהבירה הזו בלא מנהיג, הציץ

בלבד, אחד כהן המשוח בשמן המשחה או המרבה בבגדים. ואם היתה שבת אף מוסף אין מקריב אותו אלא כהן גדול. וכן שאר העבודות של יום כגון הקטרת של כל יום והטבת הנרות הכל בכהן גדול נשוי שנאמר (שם יא) וכפר בעדו ובעד ביתו, ביתו זו אשתו.

14) שהרי ב"ביתו הנאמר כאן [משא"כ דלקמן (פסוק יא והקריב אהרן אתיפר החטאת אשר-לו וכפר בעדו ובעד ביתו ושחט אתיפר החטאת אשר-לו) שכולל "אחיו הכהנים" - פרש"י שם ד"ה וכפר בעדו וגו': ודוי שני, עליו ועל אחיו הכהנים, שהם כלם קרויים ביתו, שנאמר "בית אהרן ברכו את ה'" וגו' (תהילים קל"ה), מכאן שהכהנים מתכפרין בו, וכל כפרתן אינה אלא על טמאת מקדש וקדשיו, כמו שנאמר (פסוק ט"ז), "וכפר על הקדש מטמאת" וגו' ע"פ תו"כ עה"פ. **שבועות יג, ב ואילך] אין נכללים בני ביתו של הכה"ג, שהרי לא מצינו תנאי בכה"ג ביוהכ"פ שצריך שיהיו לו בנים כו'.**

וראה בארוכה גבורת ארי ליומא כאן "ביתו זו אשתו. ק"ל דבפרק קמא דקידושין (דף כ"ב) גבי רציעת עבד עברי תניא לו אשה ובנים ולרבו אין אשה ובנים אינו נרצע שנאמר כי אהבך ואת ביתך אלמא בנים נמי בכלל בית הם ואם כן כהן גדול ביום הכיפורים ליבעי נמי שיהיה לו בנים ואמאי לא קפיד ר"י אלא אשה בלבד ובשום דוכתא לא מצינו שכהן גדול ביום הכיפורים צריך להיות לו בנים. ושמא יש לומר דהתם מואת יתירא קא דריש ליה דהוי מצי למיכתב כי אהבך וביתך את ביתך למה לי לרבות בנים אבל בכלל בית אינו אלא אשתו ותדע דהכי הוא דהא גבי יבום כתיב אשר לא יבנה את בית אחיו וע"כ אשה לחוד קאי דבמקום בנים יבום ליכא אלא שאין זה ראייה כל כך דהיכא דמוכח שאני. עוד יש לומר אף על גב דבנים בכלל בית הכא מוכח דביתו אינו אלא אשתו לחוד דהא אי אמרת בנים הוי הכא בכלל בית הוא הדין לבני בנים ואפילו בנות הרי הן כב"ב כדיליף לה בפרק ו' דיבמות (דף ס"ב) מקרא ולא תימא דוקא בני בנים או בני בנות הוא דהוי כבנים

ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקידושין ברוך מקדש ישראל וכו' ונהגו האידנא מקדש ישראל על ידי חופה וקידושין.

יש מקשין על נוסח ברכה זו למה אין מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו לקדש את האשה ועוד היכן מצינו ברכה כזאת שמברכין על מה שאסר לנו הקב"ה והלא אין אנו מברכין שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט ועוד מה ענין להזכיר עריות בכאן. ועוד מה לנו להזכיר חופה בכאן כיון שמברכין ברכת אירוסין בבית האירוסין ובלא חופה. ונ"ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה כי פריה ורביה היינו קיום המצוה ואם לקח פלגש וקיים פריה ורביה אינו מחוייב לקדש אשה וכן הנושא זקנה איילונית או עקרה וכן סריס חמה שנשא מברכין ברכת חתנים ואין חיוב במצוה זו שאין בה קיום מצות פריה ורביה והילכך לא נתקנה ברכה במצוה זו.

ואף בנושא אשה לשם פריה ורביה כיון (שאי) אפשר לקיים מצות פריה ורביה בלא קידושין ולא דמי לשחיטה שאינו מחוייב לשחוט ולאכול ואפ"ה כשהוא שוחט לאכול מברך דהתם אי אפשר לו לאכול בלא שחיטה אבל הכא אפשר לקיים פריה ורביה בלא קידושין וגם התם אפקיה קרא בלשון ציווי דכתיב וזבחת ואכלת אבל הכא כתיב כי יקח איש ועוד דבקדשים אי אפשר בלא שחיטה הילכך מברכין על כל שחיטה. וברכה זו נתקנה לתת שבח להקב"ה אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העמים וצונו לקדש אשה המותרת לנו ולא אחת מן העריות. והזכירו בו איסור ארוסות והיתר נשואות בחופה וקידושין שלא יטעה אדם לומר שהברכה של קידושין נתקנה להתירה לו לכך הזכירו חופה לומר דדוקא ברכת חופה היא המתרת הכלה. ולהכי נמי הקדימו חופה לקידושין לומר והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה שאחר ברכת הקידושין."

20* להעיר מהמד"א (כתובות נט, ב) אין אשה אלא לבנים וז"ל שם: "מתני' דלא כר' חייא דתני ר' חייא אין אשה אלא ליופי אין

עליו בעל הבירה, אמר לו אני הוא בעל הבירה. כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו אני הוא בעל העולם".

19 אבות ספ"ו "כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, לא בראו אלא לכבודו, שנאמר, כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, ואומר, ה' ימלך לעלם ועד".

19* עפ"ז מובנת האריכות: א) מימי לא קריתי לאשתי אשתי, ב) אלא לאשתי ביתי.

20 ראה רא"ש כתובות פ"א סי"ב "אמר רב נחמן אמר לי הונא מנין לברכת חתנים שיהא בעשרה שנאמר ויקח בועז עשרה אנשים מזקני העיר וגו'. ור' אבהו אמר מהכא במקהלות ברכו ה' אלקים ממקור ישראל ת"ר מברכין ברכת חתנים בבית חתנים רבי יהודה אומר אף בבית האירוסין מברכין אותה. אמר אביי ביהודה שנו מפני שמתייחד עמה. תניא אידך מברכין ברכת חתנים בבית חתנים וברכת אירוסין בבית האירוסין. כתב רב אחאי (פ' חיי סי' טז) דברכת אירוסין ב"י. וה"ר שמואל הנגיד נחלק עליו ואמר שאין צריך י' אלא לברכת חתנים בלבד שלא הוזכרו י' אלא בה. ועוד הרי קידושין בפני ב' ואתה מצריך עשרה. ול"נ דברי רב אחאי דלמאי דילפינן מבוועז הרי בועז עשה גם ברכת אירוסין בעשרה ולמאי דילפינן ממקהלות גם ברכת אירוסין על עסקי מקור בא דאי אפשר לישא בלא ברכת אירוסין ודי בשנים לקידושין ובברכה צריך עשרה. ויש שכתבו שצריך לברך ברכת אירוסין קודם קידושין כדאמר (פסחים דף ז:) כל הברכות כולן מברכין עובר לעשייתן.

ויש שכתבו שצריך לעשות אחר האירוסין דילמא הדרא בה האשה והויא לה ברכה לבטלה. ועוד שבכל המצות לפי שמזכירין עשיית המצוה מברכין עליהן עובר לעשייתן אבל כאן אין מברכין אשר קדשנו לקדש האשה וכיון שאין מזכירין עשיית המצוה אין צריך לברך עובר לעשייתן. מאי מברכין. אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות

אשה אלא לבנים ותני ר' חייא אין אשה אלא לתכשיטי אשה ותני ר' חייא הרוצה שיעדן את אשתו ילבישנה כלי פשתן הרוצה שילבין את בתו יאכילנה אפרוחים וישקנה חלב סמוך לפירקה". **ודפליגי עליי י"ל שהוא בנוגע להדיוק "אלא"**.

(21) תצא כד, ה "כייקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא ולא יעבר עליו לכלדבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמה את־אשתו אשר־לקח".

ספהמ"צ מ"ע ריד "היא שצונו להתיחד חתן עם אשתו שנה תמימה שלא יצא חוץ לעיר ולא יצא לצבא ולא יעבור עליו דבר מהדברים הדומים לאלו אבל ישמח עמה עד מלאת לו שנה תמימה. והוא אמרו יתעלה נקי יהיה לביתו שנה אחת. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק ח' מסוטה".

(22) ראה ר"ה (ו, ב "אמר ליה אביי ותיפוק ליה דהא איתה בשמחה ומי אמר אביי הכי והאמר אביי אשה בעלה משמחה לדבריו דרבי זירא קאמר". **וש"נ): אשה בעלה משמחה.**

(23) סוטה יז, א "דריש ר"ע איש ואשה זכו שכונה ביניהן לא זכו אש אוכלתן".

(24) ישעי' מה, יח "כי כה אמרה' בורא השמים הוא האלקים יצר הארץ ועשה הוא כוננה לאיתהו בראה לשבת יצרה אני ה' ואין עוד".

(25) תמיד לב, א "אמר להם אידין מתקרי חכים אמרו ליה איזהו חכם הרואה את הנולד אמר להם אידין מתקרי גבור אמרו לו איזהו גבור הכובש את יצרו אמר להן אידין מתקרי עשיר אמרו ליה איזהו עשיר השמח בחלקו".

(25*) עפ"ז יומתק דיוק רש"י "ללמוד הימנו חכמה".

(26) ראה מכילתא יתרו יט, ט "רבי אומר, וכי מה אמר המקום למשה לאמר לישראל, או מה אמרו ישראל למשה לאמר למקום,

אלא אמרו, רצוננו לשמוע מפי מלכנו, לא דומה שומע מפי פרגוד לשומע מפי המלך. אמר המקום תן להם מה שבקשו, בעבור ישמע העם בדברי עמך. – ד"א, אמרו רצוננו לראות את מלכנו לא דומה שומע לרואה, [א"ל המקום תן להם מה שבקשו] כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני".

(27) פרש"י ר"פ יתרו "וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כלאשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו כיהוציא ה' את־ישראל ממצרים" ד"ה וישמע יתרו: מה שמועה שמע ובא? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק

ממכילתא עה"פ "וישמע. מה שמועה שמע ובא, מלחמת עמלק שמע ובא, שהיא כתובה בצדו, דברי ר' יהושע. ר' אלעזר המודעי אומר, מתן תורה שמע ובא".

זבחים קטז, א "תנאי (שמות יח, א) וישמע יתרו כהן מדין מה שמועה שמע ובא ונתגייר ר' יהושע אומר מלחמת עמלק שמע שהרי כתיב בצדו (שמות יז, יג) ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב".

(28) נוסף על המפורש (יבמות סג, א "א"ר אלעזר כל אדם שאין לו אשה אינו אדם שנאמר זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם ואמר רבי אלעזר כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם שנא' השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם") **כל אדם שאין לו אשה אינו אדם.**

ובזח"ג (ז, ב "דאמר רבי שמעון, זווגא דדכר ונוקבא אקרי אחד. באתר דנוקבא שריא, אחד אקרי. מאי טעמא. בגין דדכר בלא נוקבא פלג גופא אקרי, ופלג לאו הוא חד. וכד מתחברן כחדא תרי פלגי גופא, אתעבידו חד גופא, וכדין אקרי אחד".

קט, ב "דבר נש בלא אתתא, פלגו גופא איהו, ושכינתא לא שריא עליה".

רצו, א "עד דאתפרשא מסטרוי. ואתיאת לאתחברא עמיה אפיין באפיין. וכד מתחברן מתחזיין חד גופא ממש. מהכא אוליפנא,

דכר בלחודו, אתחזי פלג גופא, וכלהו (וכלא איהו) רחמי. וכך נוקבא. וכד מתחברן כחדא, אתחזי כלא חד גופא ממש, והכי הוא. אוף הכא, כד דכר אתחבר בנוקבא, כלא הוא חד גופא, ועלמין כלהו בחידו, דהא כלהו מגופא שלים מתברכין) "פלג גופא".

ועוד: "ויברך אותם ויקרא את שמם אדם" הי' רק כאשר "זכר ונקבה בראם" (בראשית ה, ב "זכר ונקבה בראם ויברך אתם ויקרא את שמם אדם ביום הבראם".

וראה זח"א קסה, א "רבי אבא פתח ואמר, זכר ונקבה בראם וגו', כמה אית לן לאסתכלא במלי דאורייתא. ווי לון לאינון אטימי לבא וסתימין עיינין, הא אורייתא קארי קמייהו, לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי. (שם) מי פתי יסור הנה חסר לב אמרה לו, ולית מאן דישגח. תא חזי, האי קרא, אית ביה רזין עלאין, איהו לגו, ואיהו לבר. זכר ונקבה בראם, אשתמע להאי גוונא, ואשתמע להאי גוונא. ואשתמע דשמשא וסיהרא בחבורא חדא אינון, דכתיב בראם. כמה דאת אמר, שמש ירח עמד זבולה. ואשתמע, דאדם וחווה כחדא אתבריאון, בזווגא חד. וכיון דאשתכחו בזווגא חד, מיד ויברך אתם. דלית ברכתא שריא, אלא באתר דאשתכחו דכר (ונוקבא").

(29) ראה יבמות שם: וא"ר אלעזר כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם. ובתוד"ה שאין: קרקע לבנות עליו שידיר בו וז"ל שם: "אף על גב דרבי אלעזר גופיה קאמר לעיל כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם צריך לומר קרקע לבנות עליו שידור בו וגם לצורך מזונותיו כדאמר רב פפא בסמוך זרע ולא תזבון והכא מיירי באדם שעיקר אומנותו בקרקע".

(30) ועפ"ז מובנת שייכות והמשך ב' המימרות כל אדם שאין לו אשה - שאין לא קרקע כו'. וראה בית האוצר מערכת א' כלל יד "אדם: בס' יד אליהו להגר"א ז"ל ברכות (דף ו' ע"ב) כ' אהא דכל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו וז"ל

ענין הקביעות מקום כי יש לאדם ב' נשים האשה והבית שהוא מקום כי האדם והאשה הם דכורא ועיקר הנוקבא הוא המקום וכן הארץ כי ע"כ נקראת אדמה שהיא נוקבא על משקל חכמה מן חכם. . כו' עכ"ל ז"ל הנה כי ז"ל כי אדם הוא דכר דאדמה כי יש אל האדמה ייחוס לעומת האדם כייחוס הנקיבה אל הזכר. . ולכן אנחנו פה נקח הדברים כפי שטחיותן ונביא להם ראיות מדברי חכז"ל כדרכנו בעזה"י וזה יצא ראשונה מש"ס יבמות (דף ס"ג ע"א) א"ר אלעזר כל אדם שאין לו אשה אינו אדם שנאמר זכר ונקיבה בראם ויקרא את שמם אדם ואר"א כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם כו' ולפי דברי הגדא ז"ל הנה שתי המאמרים הסמוכים האלה ענין אחד להם כי הקרקע הנה היא עצמה בחי נוקבא של האדם ולכן כמו שכל אדם שאין לו אשה אינו אדם כו' כן כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם. . וכלי הגר"א ז"ל כי יש לאדם ב' נשים האשה והבית כו' וכן השדה היא ג"כ נוקבא דאדמה היא נוקבא דאדם וכנ"ל ומפאת זה כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם וכנ"ל. . ודע דגמי יבמות הנ"ל דכל אדם שאין לו קרקע אינו אדם מכוונת גם בב"ר פרשה כ"א וז"ל על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב א"ר הונא הרי שקנה שדה וקנה כרם קרוי איש וקרוי אדם ונקרא עצל מה הנאה לו עכ"ל הכוונה דאם קנה שדה וכרם וקרוי איש ואדם ע"י כן ואם הוא עצל מלעבוד בהן וקרוי גם עצל אזי מה הנאה לו ממה שיש לו שדה וכרם ונקרא עבורם איש ואדם וז"פ ומוכח מזה דכמו שהאדם מקבל שם אדם ע"י היות לו קרקע כן מקבל ג"כ ע"י שם איש ונראה הכוונה ג"כ דהמדרש מפרש תיבת איש דכאן מלי אישות היינו בעל כמו איש נעמי וע"כ בהיות הקרקע בחי נוקבא דאדם וכנ"ל ע"כ נקרא ע"י הקרקע איש ואולי זה ג"כ טעם נח איש האדמה וע"ש ברש"י וברמב"ן וברא"ם שהארכו ז"ל ולפי הנ"ל הנה גם איש האדמה הנ"ל הוא מלשון אישות כמו איש נעמי עש"ה ותבין דברינו" עיי"ש בארוכה.

(31) ראה לעיל ע' 135 שוה"ג להערה 31 "ספר יצירה פ"א מ"ז. וי"ל דמטעם זה

המנהג בכל ישראל לקשר ב"הדרן" סיום המס' (וסדר) לתחלתו (וע"ד "מתכפיץ התחלה להשלמה" - "רשות לחתן בראשית"). שהוא לא בכדי לחדודי בעלמא (ובפרט שהזהירו על כיו"ב בתוקף המהר"ל והשל"ה וכו' - הובאו בקונט' עה"ח פל"א), כ"א שהסיום יש לו שייכות עם (ונעוץ ב)ההתחלה. וכבר העירו באחרונים מברכות י, רע"א ובתוס' שם. וראה ספר ויהא ברכה".

לקו"ש חט"ז ע' 2-311 ובהערות שם "עס איז נתפשט דער מנהג צו פארבינדן - אין א הדרן - סיום המסכת מיט איר התחלה, וואס דער טעם דערפון איז ניט לפלפולא ולחדודי בעלמא נאר ווייל זיי האבן טאקע א שייכות וקשר אין תוכן ענינם - ועד"ז בנדו"ד - בסיום מס' חגיגה מיט התחלתה".
וש"נ.

32 פה, ב "האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו. דרש רבי אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל".

33 ולהעיר משייכות המיוחדת של ר"ע ל"ביתו זו אשתו", כמסופר בדחז"ל (כתובות סג, א ר"ע רעיא דבן כלבא שבוע הוה חזיתיה ברתיא דהוה צניע ומעלי אמרה ליה אי מקדשנא לך אזלת לבי רב אמר לה אין איקדשא ליה בצינעה ושדרתיה . . כי אתא אייתי בהדיא עשרין וארבעה אלפי תלמידי שמעה דביתיה הות קא נפקא לאפיה . . כי מטיא לגביה נפלה

על אפה קא מנשקא ליה לכרעיה הוו קא מדחפי לה שמעיה אמר להו שבקוה שלי ושלכם שלה הוא) **דר"ע תלה לימוד התורה שלו [שהי' באופן נעלה ביותר, (וראה מנחות (כט, ב** "אמר רב יהודה אמר רב בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות אמר לפניו רבש"ע מי מעכב על ידך אמר לו אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות ועקיבא בן יוסף שמו שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות, אמר לפניו רבש"ע הראהו לי אמר לו חזור לאחורך הלך וישב בסוף שמונה שורות ולא היה יודע מה הן אומרים תשש כחו כיון שהגיע לדבר אחד אמרו לו תלמידיו רבי מנין לך אמר להן הלכה למשה מסיני נתייבשה דעתו") **דמשה "לא הי' יודע וכו'"), עד ש"בכולהו אליבא דר"ע (סנהדרין פו, א** "לא ס"ד דאמר ר' יוחנן סתם מתני' ר' מאיר סתם תוספתא ר' נחמיה סתם ספרא רבי יהודה סתם ספרי ר"ש וכולהו אליבא דר"ע") **באשתו - "שלי ושלכם שלה הוא".**

33* כ"ה במשנה שלפנינו בש"ס ובמשניות [משנה יומא פ"ח מ"ט] "האומר, אחטא ואשוב, אחטא ואשוב, אין מספיקין בידו לעשות תשובה. אחטא ויום הכפורים מכפר, אין יום הכפורים מכפר. עבירות שבין אדם למקום, יום הכפורים מכפר. עבירות שבין אדם לחברו, אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה, מכל חטאתיכם לפני יי תטהרו (ויקרא טז), עבירות שבין אדם למקום, יום הכפורים מכפר. עבירות שבין אדם לחברו, אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין, ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר (יחזקאל לו), וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם. ואומר (ירמיה יז), מקוה ישראל יי, מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל".

ובירושלמי "דרש ראב"ע מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר ושבינו לבין חבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו אר"ע אשריכם

ישראל לפני מי אתם מיטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנא' וזרקתי עליכם מים טהורים וגו' ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל",

ר"ף "דרש ר' אלעזר בן עזריה מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו א"ר עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים מטהר אתכם שנא' וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם וגו' ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל"

וע"י שם "את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה, מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. עברות שבין אדם למקום, יום הכפורים מכפר. עברות שבין אדם לחברו, אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין, ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם. ואומר מקוה ישראל ה', מה המקוה מטהר את הטמאים, אף הקב"ה מטהר את ישראל" - **נמי. וראה שינויי נוסחאות במשניות שם.**

34) יחזקאל לו, כה "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם".

35) ירמ' יז, יג "מקוה ישראל ה' כלעזבך יבשו יסורי בארץ יכתבו כי עזבו מקור מים חיים אתה".

36) במשניות ליתא תיבת "ה"'. והוא כהפסוק בירמ' יז, ח "מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ וכארח נטה ללון". **וראה על הגליון בש"ס שם שמציין דבירושלמי, וברי"ף ובע"י הוא כבפנים.**

וכ"ה באוה"ת יוהכ"פ ע' א'תקעו "א"ר עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים

שנאמר זרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל, ופסוק מקוה הוא בירמ' ס"י י"ז י"ג מקוה ישראל ה"'. **וראה שינויי נוסחאות במשניות שם.**

37) פרשתנו טז, ל "כיביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו".

38) כדלקמן בקושיא הג'.

39) ראה שד"ח כללים (ח"א ע' מט "אמר: פ' הרגילות בש"ס הוא דכשלא בא לחלוק על דברי הקודם אומר אמר ר"פ ובמס' ברכות ד' מ"ט ע"ב פליג רע"ק אר"י הגלילי בלשון אמר רע"ק מה מצינו בבהכ"ן וכו' ועיין להרב נחמד למראה ח"א דף קע"ב ע"ב שמכריח מלשון הירושלמי ריש פ"ה דמעשרות דאף באמר ר' פ' יש שהוא לחלוק ונמצא. דאמר ר' פלוני הוא כר' פ' אומר דכשם שר' פ' אומר אף שמשמעותו הוא שבא לחלוק נמצא ג"כ יוצאים מן הכלל כמו שאכתוב בסמוך כן נמי באמר רפ' אף דמשמעותו שלא בא לחלק כמ"ש הרב משק ביתי באות ב' בשם הראשונים נמצא נמי יוצא מן הכלל" עיי"ש בארוכה

וח"ז ע' א'תעה "פ' אמר פ' בנדפס מערכה זו אות ער"ה הבאתי מ"ש המעתיק בסי' בית ועד לחכמים דהיכא דאמר בש"ס אמר פ' אמר פ' לא ראה אותו מימיו ותמהתי עליו דזה לא יתכן דודאי כשאומר כן היינו ששמע מפיו עיי"ש ועם כי הדבר פשוט מעצמו למפורסמות אין צריך ראייה הנה ראיתי עתה להרב קרן אורה לזבחים בדף ז"ן ע"א מהספר בד"ה שם גמרא אשם שכתב להכריח דגרסינן אמר שמואל א"ר אלעזר בלא יו"ד (שהוא ר"א בן שמוע) ולא גרסינן אמר שמואל א"ר אליעזר (שהוא ר"א הגדול) דהא קדים טובא לשמואל עיי"ש אלמא משמע ליה דלשון זה מורה ששמע מפיו והוא פשוט" **וש"נ.**

40) ועפ"ז מובן שצ"ע במ"ש ברי"ף לע"י שם, דראב"ע ור"ע פליגי במי שיש לו

עבירות שבין אדם לחבירו ולא ריצה את חבירו, האם מעכב הכפרה על עבירות שבין אדם למקום - דראב"ע ס"ל ד"אין יוהכ"פ מכפר" כלל*, ור"ע ס"ל דמ"מ מכפר על עבירות שבין אדם למקום [נוסף על העיקר שמפשות הל' דראב"ע משמע שהכפרה על עבירות שבין אדם למקום והכפרה על עבירות שבין אדם לחבירו אינן תלויות זב"ז]

וז"ל שם: "וקשיא לן מה הוסיף עוד רבי אלעזר בן עזריה לדרוש יותר מהאמור קודם ואם בא להביא לנו ראייה מהכתוב שאמר לפני ה' תטהרו א"כ לא היה לו לחזור ולומר עבירות שבין אדם למקום וכו' אלא א"ר אלעזר מניין שנאמר מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו ועוד נבאר מה דעתו דר"ע אם בא לפרש או לחלוק כי לא נודע לנו כוונת דבריו . . ונלע"ד שרבי אלעזר בן עזריה דרש המקרא וממנו שנה לומר שהעבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר ובזמן שיש לו ג"כ עבירות שבין אדם לחברו תלויה כפרת עונותיו שבין אדם למקום עד שירצה לחברו על מה שחטא עם חברו וכיון שהוא מרצה אותו ומפייסו אז הקב"ה מתרצה לו לכפר לו עונותיו שחטא בינו לבין המקום ב"ה וזה הדבר דרש רבי אלעזר מדכתיב כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם וחזר לומר לפני ה' תטהרו והרי כבר נאמר לטהר אתכם מה צורך לומר עוד תטהרו אמנם בא לומר כי ביום הזה יכפר יוה"כ יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' דהיינו עבירות שבין אדם למקום בתנאי שתטהרו אתם בני האדם מעבירות שביניכם לביניכם דהיינו עבירות שבין אדם לחברו ואם לא תטהרו בעבירות שבין אדם לחברו גם יוה"כ לא יכפר לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' שהם בין אדם למקום וזה שאמר את זה דרש רבי אלעזר שהוא הדקדוק הזה שדייק בכתוב "עיי"ש בארוכה.

(* להעיר מפר"ח סי' תרו בשם מוהר"ש גארמיזאן (ובעץ יוסף לע"י כאן מפרש כן דברי הרי"ף שבפנים ההערה "בריי"ף: ואפשר שכוונת דבריהם כי העבירות

נחלקים לשני חלקים החלק האחד בהעבירות שבין אדם למקום וחלק השני העבירות שבין אדם לחבירו כגון גניבה רציחה כו'. והנה העבירות האלו נחלקים גם לשתים א' שחוטא להקב"ה שהזהיר על רציחה וגניבה כר ואחד שחוטא לאדם שגנב אותו או רצחו והנה אם עשה תשובה על העבירות שבין אדם למקום לבד מוחל לו הקב"ה מיד אבל אם עושה תשובה על גניבה או רציחה וכדומה אין הקב"ה מוחל לו גם חלקו כל זמן שלא פייס את חבירו על החלק שנוגע לחברו לפני מי אתכם"): **"שהעבירה שבין אדם לחבירו יש בה חלק למקום . . וכ"ז שלא הרצה את חבירו אפי' מה שבין אדם למקום אינו מכפר" וז"ל שם: "ומ"ש אין י"ה מכפר עד שיפייסנו כתב מוהר"ש גרמיזאן ז"ל שעבירה שבין אדם לחבירו יש בה חלק למקום כגון אם ביזהו בדברים הרי עבר על ואהבת לרעך כמוך וכיוצא וכל זמן שלא הרצה את חבירו אפילו מה שבין אדם למקום אינו מכפר".**

(41) ראה גם בהנעתק בשוה"ג להערה הקודמת.

(42) ראה לקו"ש ח"ב ע' 670 ואילך "די עשרת הדברות פאראיינציקן אין זיך צוויי, אויפן ערשטן אויגנבליק, העכסט פערשידענע גרונט-געזעצן: די ערשטע געבאטן, אנוכי. לא יהי' לך, א. ז. וו. דריקן אויס און אנטפלעקן די טיפסטע געדאנקען פון אחדות השם; די אנדערע אבער -- אנטהאלטן אזעלכע פשוטע געבאטן ווי לא תרצח און לא תגנוב, וואס זיינען אייגענטלעך זעלבסטפארשטענדלעך אפילו פארן דורכנשניטלעכן מענטשלעכן פארשטאנד. אבער דער אמת איז, אז אויב מען זאל איבערלאזן די מאראלישע געזעצן, אפילו די "זעלבסטפארשטענדלעכע", צום מענטשלעכן פארשטאנד אן זייער ג-טלעכן יסוד און קראפט, קען דער מענטשלעכער פארשטאנד, מצד אייגן-ליבע, זיי אזוי צעדרייען, ביז אז אן עבירה ווערט אויסגעטייטשט גאר אלס א "מצוה". אויסטייטשנדיק די געבאטן פון "לא תרצח" און "לא תגנוב" פון שטאנדפונקט פון אייגענער גונסט, האבן פיל פעלקער פון

46) ראה קדושין לו, א "ובין לאביי ובין לרבא האי בניי אתם מאי דרשי ביה האי מיבעי לכדתניא בניי אתם להי אלקיכם בזמן שאתם נוהגים מנהג בניי אתם קרויים בניי אין אתם נוהגים מנהג בניי אין אתם קרויים בניי דברי ר' יהודה, רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרויים בניי שנאמר (ירמיהו ד, כב) בניי סכלים המה ואומר (דברים לב, כ) בניי לא אמון במ ואומר (ישעיהו א, ד) זרע מרעים בניי משחיתים ואומר (הושע ב, א) והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חיי".

ספרי האזינו לב, ה "שחת לו לא בניו מומם, אע"פ שהם מלאים מומים קרויים בניי, שנא' שחת לו לא בניו מומם, דברי ר' מאיר. וכן היה ר' יהודה אומר: אין בהם מומים שני לא בניו מומם, ואומר (ישעיהו א) זרע מרעים בניי משחיתים; אם כשמשחיתים קרויים בניי, אלו לא היו משחיתים עאכ"ו" **(ושם משמע דגם ר"י הודה לר"מ)**.

במדב"ר פ"ב, טו "וכן ירמיה הקדוש ברוך הוא אמר לו (ירמיה א, יא): מה אתה ראה ירמיהו ואמר מקל שקד וגוי (ירמיה א, יג יד): סיר נפוח, מצפון תפתח הרעה וכל הענין, ומה כתיב אחריו (ירמיה ב, ב ג): הלך וקראת באזני ירושלים וגוי קדש ישראל וגוי. משל למלך שנטל אשה היה אומר אין נאה הימנה, אין משבחת הימנה, אין מישבבת הימנה, נכנס שושבינה לבית ראה אותה מנולת, הבית אינה מכונת, המטות אינם מצעות, אמר לה שושבינה הלואי את שומעת שהיה בעליך משבחיך לתוך השוק אין אותו השבח מעשים הללו, אמר השושבין אם כשהיא מנולת כך הוא משבחה, אלו היתה מתקנת על אחת כמה וכמה. כך דורו של ירמיה חוטאין והוא אומר להם (ירמיה ב, ב): זכרתי לך חסד נעורידך וגוי, אמר להם ירמיה אלואי אתם שומעין מה הוא אומר עליכם, הלך וקראת באזני ירושלים וגוי זכרתי לך חסד נעורידך וגוי קדש ישראל וגוי, אמר אם בשעה שהם חוטאים כך הוא מתבבם, כשהם עושין רצונו על אחת כמה וכמה. אף כאן: כי אתם

דער וועלט און פיל יחידים גע'כשר'ט זייערע אבשויליכע צוועקן. . אויב אפוארפנדיק, אדער אפילו אפטיילנדיק, דעם "אנוכיי" און "לא יהי לך" פון "לא תרצח" און "לא תגנוב", האט מען ניט געקענט אויסהיטן די מענטשהייט פון רציחה און גניבה אויפן ברוטאלסטן אופן, איז דאך געוויס אז מען קען ניט אויסהיטן פון "לא תרצח" און "לא תגנוב" אין אן "אידעלערן" אופן, ווי שפיכתדמים דורך המלכין פני חברו, און גניבתדעת אד"ג. די עשרת הדברות אונטערשטרייכן, און די דערפארונג האט עס מערמאלט באשטעטיקט, אז אפילו די איינפאכסטע געזעצן פון מאראל את עטיק מוזן האבן דעם גטלעכן יסוד פון אנוכי און לא יהי לך — און נאר דאן האבן זיי א קיום". **ה"ג ע 889 ואילך. ובכ"מ.**

43) ברכות סג, א "התקינו שיהא אדם שואל בשלום חברו וכו'. מאי ואומר? וכי תימא בעז מדעתיה דנפשיה קאמר, תא שמע ה' עמך גבור החיל. וכי תימא מלאך הוא דקאמר ליה לגדעון, תא שמע אל תבוז כי זקנה אמך" עיי"ש. וש"נ.

44) ראה גם רי"ף לע"י שם.

45) ראה עד"ז בלחם שמים (להיעב"ץ) יומא כאן "אר"ע אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים. מי מטהר אתכם. נר' שר"ע בא לומר שני דברים הא' לפני מי אתם מיטהרין. כלומר הא ניחא בזמן שבית המקדש קיים. ואקרא דמייתי לעיל קאי. דכתיב לפני ה' תטהרו. וקאמר דאשריהם כשהם נקראים ישראל. שמורה ששכינה שרוייה עליהם. אז הדבר ידוע לפני מי אתם מיטהרין. . אבל מי מטהר אתכם סתמא. דהיינו בגלות שאינכם לפני ה' בבית מקדשו. וכאילו אינו מייחד עתה שמו עליכם. לעיני הגוים. לזה אמר אביכם שבשמים. ירצה אע"פ שעלה וישב לו בשמים הרי אביכם הוא. ויש לו יחס והצטרפותב עמכם. כהצטרף האב אל הבן ע"י שכינתו שאינה זזה מכם כלומר שהרי אעפ"כ שכינה עמהם בגלות" עיי"ש בארוכה **(הובא ג"כ ב"לקוטים" למשניות כאן. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1145 ואילך)**.

לא עמי וגוי, ומה כתיב אחריו: והיה במקום וגוי". ועוד.

(47) יחזקאל שם, כב "לכן אמר לבית ישראל כה אמר אדני ה' לא למענכם אני עשה בית ישראל כי אסלשם־קדשי אשר חללתם בגוים אשר־באתם שם".

(47*) וכשצריך לתשובה - י"ל שזהו ע"ד ביאור הרמב"ם (הל' גירושין ספ"ב "מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש. בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתב הגט והוא גט כשר. . שאין אומרין אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחיב בו מן התורה לעשותו כגון מי שהכה עד שמכר או עד שנתן. אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עברה והכה עד שעשה דבר שחיב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשותו אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העברות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש (לרצונו") שמוכרח להיות כופיו אותו, אבל רק לבטל את האנוס שמבחוץ שתקפו.

(48) ראה ג"כ לחם שמים שם "דומיא דמקוה מה מקוה מטהר את הטמאים הגמורים. אבל לשאינם טמאים ממש אינו מטהר מכל וכל. . כך בגלות. הקב"ה מטהר את ישראל. שיצאו מכלל טמאים. אעפ"י ששרויים בתוך טומאת מת וח"ל. ומחמת זה אינן טהורים. שאין טהרה גמורה כי אם על ידי זריקת מים טהורים. כשיהיה מקור נפתח לחטאת ולמי נדה שיהא לעתיד במהרה בימינו. כי דרך רמוז ודרש דיברנו כאן והמשכילים יבינו" עיי"ש בארוכה.

(49) ולהעיר, שגם בנוגע לכה"ג מצינו (בתחילת המסכתא - ח, א "דתניא, אחד זה ואחד זה מזין עליו כל שבעה מכל חטאות שהיו שם דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר, אין מזין עליו אלא שלישי ושביעי בלבד. רבי חנינא סגן הכהנים אומר, כהן

השורף את הפרה מזין עליו כל שבעה, כהן גדול ביום הכפורים אין מזין עליו אלא שלישי ושביעי" עיי"ש) שהיו מזין עליו בהז' ימים שמפרישין אותו (ולדיעה א' כל יום).

(50) ראה גם חדא"ג כאן "חטאתיכם לפני ה' וגוי עבירות שבין אדם למקום כו'. לדרש זה קאי לפני ה' אחטאתיכם דלעיל מיניה כי ביום הזה יכפר מכל חטאתיכם אשר עשיתם לפני ה' ולא חטאתיכם שלפני חברו ור"ע דדריש אשריכם ישראל לפני מי כו' קאי לפני ה' אסיפא דקרא אתטהרו שהוא עצמו מטהר אתכם שנאמר וזרקתי וגוי ובמדרש ילקוט מסיים ביה ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר כו' והיינו דישראל הם בחטאתם כטמאי מתים דבעו הזאה וטבילה וז"ש וזרקתי עליכם וגוי הם מי חטאת בהזאה ומקוה היא הטבילה והיינו שיהיה להם טהרה גמורה ע"י שמוחל להם הקב"ה על כל חטאתיהם וק"ל".

(51) חדא"ג כאן "אשריכם וגוי ולפני מי אתם מיטהרין כו'. ולכאורה אין זה מפורש בקרא דמייתי ומה ענין דמיון הטהרה לזריקת מים הוא מבואר כי טומאת יצה"ר שנקרא טמא כמ"ש לב טהור ברא לי וגוי מכלל דאיכא טמא שהוא מסית את האדם לצד הטומאה שהיא טומאת מת כמ"ש צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו וכמו שטומאת מת בעי הזאת מי חטאת וגם טהרה בימי מקוה כן בעי בטומאת יצה"ר טהרה לגוף ולנפש וכמו שהזייה היא מן הטהור על הטמא ע"י אחר והטבילה במים ע"י עצמו לפני הטהור כן הדבר הזה וזרקתי עליכם מים וגוי היינו מן הטהור הקב"ה על הטמא לטהר הנשמה וטהרתם מכל טומאותיכם הוא טומאת הגוף וז"ש לפני מי אתם מיטהרים מטומאת הגוף וסמך גם אקרא דמייתי לעיל לפני ה' תטהרו ומי מטהר אתכם מטומאת הנשמה ומפרש לה ונתתי לכם לב חדש הוא טהרת הגוף ורוח חדש הוא טהרת הנשמה ועד"ז לב טהור ברא וגוי ורוח נכון וגוי".

(52) ואתחנן ד, ז "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום".

החמישים בחי' ונהר יוצא מעדן ועי"ז נטהרת לבעלה" עיי"ש בארוכה.

54) ועפ"ז יש לבאר מה שדימו הטבילה דעריהכ"פ (להדיעה שהיא משום תשובה) "כגר המתגייר" (שו"ע אדה"ז סתר"ו סי"ב "אבל יש אומרים שטעם טבילה זו הוא משום תשובה כגר המתגייר ולפי זה יש לטבול שלש פעמים ואפילו נערים ובתולות שהם בני מצוה נוהגים לטבול אע"פ שאין קרי שייך בהן ואפילו מי שטבל בערב ראש השנה ולא ראה קרי אח"כ צריך לחזור ולטבול בערב יום הכיפורים משום תשובה") - ע"פ המהרי"ל (הובא בד"מ שם) - כי ע"י הטבילה במקוה נטהר האדם (לא רק לפ"ע העבודה והתשובה שלו, כ"א) "כגר המתגייר" - שנעשה מציאות חדשה, עי"ז ש"הקב"ה מטהר את ישראל".

55) משנה ספ"ג דברכות "זב שראה קרי, ונדה שפלטה שכבת זרע, והמשמשת שראתה נדה צריכין טבילה. ורבי יהודה פוטר".

56) ראה עד"ז ברי"ף לע"י כאן. וראה גם לחם שמים כאן.

57) אבל להעיר מאגה"ת פ"א: "שיגמור בלבו כו' ולא יעבור עוד כו' הן במ"ע הן במל"ת" "והנה מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד (כדאי בגמ' פ"ג דסנהדרין ובח"מ ססי' ל"ד לענין עדות) דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת. וזהו עיקר פי' לשון תשובה לשוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו לעבדו ולשמור כל מצותיו כמ"ש יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וכו'".

וראה בלקו"ב לתניא ח"ב ע' נט (אגה"ת עם ליקוט פירושים כו' (קה"ת) ע' עח) "בכלל לערנט מען (וכן משמע ברמב"ם ה"ל תשובה פ"ב ה"ב) אז תשובה מיינט דער גמר בלב ער זאל מער ניט טאן דעם חטא אין וועלכן ער איז דורכגעפאלן און דער

53) להעיר מיהל אור (רשימות לתהלים) ע' לו: שבחי' מי מטהר אתכם כי מי דא עתיקא המתגלה בבניה ונק' מקוה ישראל ד' יודין דע"ב הנמשכים בבניה כו' וז"ל שם: "וזשארז"ל באברהם ע"פ וה' ברך את אברהם בכל שהשליטו בינרו והיינו שהטעימן מעין עוה"ב שאז מי יתן והי לבבם זה כו' ועמ"ש לקמן רסי' ט"ו ועמ"ש ע"פ מארז"ל אשריכם ישראל מי מטהר אתכם כו' מקוה ישראל ה'. דיש לפרש שבחי' מי מטהר אתכם כי מי דא עתיקא המתגלה בבניה ונק' מקוה ישראל ד' יודין דע"ב הנמשכים בבניה זהו מי סאה וזהו ד' יודין שבס"ת אני לדודי ודודי לי שהם ארבעים יום שהי' משה בהר מר"ח אלול עד יוהכ"פ ולכן מי דוקא מטהר אתכם כי בחי' מי דא עתיקא יתן והי' לבבם זה להם ליראה אותי כו' ועפ"ז אנו מבקשים וטהר לבנו כו' עיי' מקוה ישראל ה'. ועי' באגה"ק סד"ה והי' מעשה הצדקה שלום בענין ועבודת הצדקה השקט ובטח".

וראה ג"כ אוה"ת יוהכ"פ ע' א'תקעח ואילך "בזהר אמור צ"ז ב' ובמק"מ והרמ"ז שם, דהטבילה בנהר היוצא מעדן וה"ס יובל שמו והוא שער החמשים, א"כ הטבילה בשער החמשים שהוא בינה ומה שצריך מי סאה היינו כי בינה נק' מ"ם סתומה שז"ס המקוה כמ"ש בר"ח שם, ובמא"א אות ט' ס"ב טבילה היא מז"א נכנס ורוחץ ביסוד דאימא בחסדים אשר שם והיי"נ הביא ממ"ש בזהר פ' אמור צ"ח ב' הא אתקינת ביי' טבילה כו', והנה בת"ז תיקון י"ט דל"ז סע"ב שמע ישראל כו' בשכמל"ו דבהון אתדכיאת שכינתא תתאה, לגבי בעלה מקוה דילה האי איהו מקוה ישראל ה' ואיהו שיעור קומה דהכי אינון אתוון דמקוה קומה, אפ"ל ג"כ כי שמע ישראל ובשכמל"ו יש בהן מ"ט אתוון שהם מ"ט שע"ב ואז ממילא מאיר שער החמישים כמו אחר מ"ט ימי ספה"ע מאיר ממילא שער החמישים בחג השבועות ואין צריך לסופרו כי הוא למעלה מאתעדל"ת כמ"ש בלקי"ת בד"ה וספרתם לכם דגבי חג השבועות, ובשה"ש בהביאור ע"פ אני ישנה, וכמו"כ כאן בענין שמע ישראל ובשכמל"ו, ולכן זהו הטבילה לשכינתא תתאה דהיינו בשער

ואח"כ עול מצות (שלא לעבור על מצות המלך)".

לקו"ש ויקרא תשמ"ח ס"ב [לקו"ש חל"ב פ' ויקרא שיחה ב] "ויש לומר הביאור בזה: בהגדרת "מצות התשובה מן התורה" — שהיא "עזיבת החטא בלבד" — כ' אדה"ז "דהיינו שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת".

כלומר: גמירת הלב דתשובה צ"ל לא רק שלא יעשה עוד הפעם חטא זה שעבר עליו (כפשטות ל' הרמב"ם "שיעזוב החוטא חטאו כו' ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד"), אלא שלא יעבור על שום מצוה ("הן במ"ע הן במל"ת"), וגם "שיגמור בלב שלם לבל ישוב". למרוד במלכותו ית' (ומפשטות ל' אדה"ז משמע שזה מעכב במצות התשובה שמן התורה).

ובטעם הדבר יש לומר: בעשיית חטא (אפילו חטא אחד) — שני ענינים: (א) הרע שבמעשה פרטי זה. (ב) כיון שכל מצוה ומצוה ה"ה "מצות המלך", לכן, ע"י עשיית עבירה, איזו שתהי', הרי האדם בגדר מורד במלכותו ית'. וכדי לתקן מרידה זו צריך לקבל עליו מחדש עול מלכות שמים (שלא למרוד במלכותו ית') ועול מצות ("לא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת").

ובזה יובן הטעם שעולה מכפרת על כמה מ"ע מפני שהיא "דורון": פעולת "דורון" אינה מחילת עון (וביטול העונש), אלא שיוכל "לראות פני המלך". וענין זה שייך לקבלת עול מלכותו ית'. דמחילת עון (הפוטרת אותו מעונש) שייכת לעזיבת חטא; אבל ראיית פני המלך תלוי' בזה שהמלך יסכים לראותו, כי יתרצה לקבל אותו לעבד וכו', וזה תלוי בקבלת עול מלכותו ית', שזה מתבטא ע"י הקרבת העולה. ולכן מהני עולה אחת על כמה מ"ע — כי הריצוי של קרבן עולה הוא בשייכות לקבלת עול מלכות ועול מצות של האדם, מה שמקבל על עצמו "לבל ישוב". למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת", וכיון שקבלה זו

אלטער רבי איז מחדש אז דער גמר בלב דארף זיין אויך אז "לא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע והן במל"ת" ער זאל ניט עובר זיין אויף קיינע מצות. ער דארף הייסט עס אננעמען אויף זיך דעם עול פון מצות בכלל. ווארום דער מיט וואס ער האט עובר געווען אויף איין מצוה האט ער פורק געווען פון זיך דעם יאך פון מצות ער איז געווארן א פורק עול. . און דעריבער דארף ער מקבל זיין אויף זיך דעם עול מצות פון דאס נ"י. און נאך אן ענין איז דא מחדש דער אלטער רבי: מיטן אטשלוס אז "לא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע והן במל"ת" (אז ער זאל ניט עובר זיין אויף קיינע מצות) איז ער נאך ניט מקיים מצות התשובה אפילו ווי די מצוה איז מן התורה נאר ער דארף אויך לגמור בלבו "לבל ישוב". למרוד במלכותו ית' ער זאל מער ניט מורד זיין אין מלכות שמים. ווארום דער מיט וואס ער האט עובר געווען אויף א ציווי פון אויבערשטן מלכו של עולם, האט ער פורק געווען פון זיך ניט בלויז דעם עול מצות נאר אויך דעם עול מלכות שמים (און ווי דער אלטער רבי זאגט בתחילת הפרק (בנוגע ביטול מ"ע) "שמרד במלכותו ית'") און דעריבער דארף ער אויף זיך מקבל זיין אויך דעם עול מלכות שמים פון דאס נ"י עי"ש בארוכה.

לקו"ש ח"י"ט ע' 394 הערה 20 "אגה"ת פ"א (צא, א). ומחדש בזה אדמוה"ז, שהגמר בלב צריך להיות לא רק שלא יעשה עוד פעם החטא שעשה (כדמשמע מפשטות לשון הרמב"ם שם: שלא יעשהו עוד), כי אם שלא יעבור על שום מצוה ("הן במ"ע והן במל"ת"). ויתירה מזו: שצריך לגמור בלבו (גם) שלא למרוד במלכותו ית'. ומהמשך הענין באגה"ת שם משמע שזה מעכב ב"מצות התשובה מן התורה".

ויש לומר הביאור בזה: ע"י עשיית חטא (גם ע"י חטא אחד) פורק ממנו עול מצות (בכלל), וזה מורה - שפרק מעליו גם עול מלכות שמים (היסוד דעול מצות - ראה מכילתא יתרו כ, ג. וראה גם ברכות יג, א). ולכן גדר התשובה היא - שיקבל עליו (מחדש) עומ"ש (שלא למרוד בלכותו ית'),

הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה. אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאלו לא חטא מעולם. ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם טעם החטא ופרש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמד בו. כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם".

וראה סה"מ תש"ט ע' 183 בהערה
"במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם: מובא בפשיטות בכמה מקומות בדא"ח. והוא דעת אבוהו בברכות (לד, ב) והביאו הרמב"ם בהלי' תשובה פ"ז ה"ד. והנה ידועה קושית המפרשים, שהרי במחלוקת היא שנויה בברכות שם, דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן צדיקים גמורים גדולים מבעלי תשובה ופליגא דר' אבוהו כו', ואדרבה, אין הלכה כתלמיד במקום הרב.

וכמה תירוצים נאמרו בדבר: א) כללי פסקי הש"ס לא נאמרו אלא בעניני הלכה ולא באגדה. — וקשה בשלשה: בכ"מ משמע דכללים אלו נוהגים גם בעניני אגדה (ראה שדי חמד כללים ה' לב). - גם את"ל דאינם אלא בהלכה, הדעת נותנת דיש לחלק בזה רק בכללים שאינם תלויים בסברא, וכמו ר' פלוני ור"פ הלכה כר"פ שהטעם ע"ז מפני שהי' גדול יותר במקצוע זה (ראה רא"ש ב"ק פ"ד ס"ד). אבל בכללים שהשכל מחייבם, וכמו הא דאין הלכה כתלמיד במקום הרב, הרי שכל זה עצמו מחייב הכלל גם בעניני אגדה. - גם את"ל שאפילו כללים כאלו אינם בעניני אגדה היינו שאפשר שתהי' הלכה כתלמיד במקום הרב, ולא שהכרח הוא, וא"כ עדיין צ"ע מני"ל לפסוק בפשיטות כר"א ולא כר"י.

ב) יש שכלל כללו, דבכ"מ בש"ס כשמביא מ"ד ומסיים ופליגא דפלוני, ל' זה מורה דבעל הסוגיא מבטל דברי הראשון כיון דפליגא אפלוני. — ומלבד דצריך בושש ליישב זה בכל הש"ס. הרי בסוגיא זו גופא צע"ג, דאיתא שם ופליגא דשמואל דאמר אין בין עוה"ז לימוה"מ אלא שעבוד

כוללת כל המצות כולן כאחת — הרי גם הריצוי על קבלה זו אינו שייך וקשור עם פרטיות של חטא, או לכל חטא בפ"ע. משא"כ הכפרה (דחטאת) ה"ה כפרת העון, (בפשטות) שייכת לחטא המסוים שעבר עליו, ולכן צריך חטאת בפ"ע על כל חטא וחטא עי"ש בארוכה.

58) ועפ"ז יובן ההמשך של דברי ר"ע לדרשת ראב"ע שיוהכ"פ מכפר על עבירות שבין אדם למקום גם (כשעדיין יש לו עבירות אחרות) כשלא נתכפר על עבירות שבין אדם לחבירו (כפשטות דברי ראב"ע, וכנ"ל הערה 40).

59) דהבא ליטהר מסייעים אותו (שבת קד, א "דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן, בא ליטמא פותחין לו, בא ליטהר מסייעים אותו". וש"נ).

ובאגה"ת פ"א (ק, ב): הבא דייקא מי
שבא "בל אנו שמבקשים בכל יום סלח לנו אנו מקדימין לבקש והחזירנו בתשובה שלימה לפניך דהיינו שלא נשוב עוד לכסלה וכן ביוה"כ מבקשים יהי רצון מלפניך שלא אחטא עוד מספיקין ומספיקין כמארז"ל הבא לטהר מסייעין אותו הבא דייקא מיד שבא ואי לזאת גם הסליחה והמחילה היא מיד" עי"ש.

60) אבות פ"ד מ"ב "בן עזאי אומר, הוי רץ למצוה קלה כבחמורה, ובורח מן העברה. שמצוה גוררת מצוה, ועברה גוררת עברה. ששכר מצוה, מצוה. ושכר עברה, עברה",

61) ברכות לד, ב "ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה, אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלקים זולתך. ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו, מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב, לרחוק ברישא, והדר לקרוב".

רמב"ם הלי' תשובה פ"ז ה"ד "ואל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרחק ממעלת

מלכיות בלבד, והרמב"ם (הל' תשובה פ"ח ה"ז) מביא דעת החולק על שמואל (ועיי"ש בלחם משנה).

ג) יש לפסוק כר' אבוהו משום דר"ש חסידא דאמר (סוטה י, ב) יוסף שקידש ש"ש בסתר כו' יהודא שקידש ש"ש בפרהסיא זכה ונק כולו ע"ש הקב"ה, סבר דבע"ת עדיף. - והרא"י אינה מובנת דהא ר"ש חסידא אומר בפירוש דזכה מפני שהי' בפרהסיא ולא בסתר. ואדרבה, את"ל דסבר דבע"ת עדיף, ובוזה מעלת יהודא על יוסף, מני"ל דנוגע מה שהי' בפרהסיא ולא בסתר. ומלשונו בכלל משמע דאין זה ענין לתשובה אלא לקידוש ש"ש. וראה ג"כ בסוטה (לו, ב).

ונהפוך הוא אשר תנא דמסייע ישנו לבר פלוגתי' דר' אבוהו דוקא, והוא ר"ש בן חלפתא (קהלת רבה פ"א, ט) דאמר דטובות הנביאים הם לבע"ת אבל מי שלא טעם טעם חטא מימיו עין לא ראתה וגו'. ומה שנלפע"ד בזה הוא ע"פ הידוע בכללי הש"ס דהלכה כש"ס בבלי נגד הירושלמי המדרשים וכו'. ובמה דברים אמורים כשברור הדבר בבבלי, אבל מחלוקת או ספק בבבלי ופסק בירושלמי וכו' כמה דעות יש דהולכים אחרי הבירור. — והנה גם בגדו"ד כן הוא, דבש"ס נשאר במחלוקת אבל בזה נקט בפשיטות כדעת ר' אבוהו דבמקום שבע"ת כו' (זח"א לט, א. קכט, ב. זח"ב קו, א). ולכן כן פסקינן. וראה בשד"ח כללי הפוסקים סוף מערכת כללי הרמב"ם אם יש להביא מקור לדברי הרמב"ם מן הזהר.

בשלי"ה מצאתי בזה חידוש גדול, (בהקדמה חלק בית גדול ל"ו, א. על מרז"ל ההי"ן חתי"ן) שמביא דעת ר"י ודעת ר"א דברכות

שם ומסיים: דע כי מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ואף שתלמודא אמר ופליגא, ר"ל הם מחולקים כל אחד מדבר בענין בפ"ע כו' צדיק גמור עדיף מבעל תשובה כשהוא מיראה ובעל תשובה עדיף מצדיק גמור כשהוא שב מאהבה. - ועפ"ז מבואר פסק הרמב"ם, וגם מה שבדא"ח מובא בפשיטות דבעלי תשובה גדולים, כי הרמב"ם אינו מדבר במעלה הפחותה דבעלי תשובה, וכמו"ש (שם): אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאלו לא חטא מעולם כו' (עיין יומא פ"ו א). - ובדא"ח מפורש הדבר באגרת התשובה ספ"ח דמעלת בע"ת על צד"ג הוא בתשובה עילאה, וכן מוכח בתניא ספ"ז, ובכ"מ. - בשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תתל"ב מפרש דר"י מדבר ברשעים שנעשו בע"ת מאהבה, ור"א מדבר בצד"ג שחטאו באקראי ושבו תו"מ (אבל בעל הסוגיא לא נראה לו לפרש כן דברי ר"י, ולכן אומר ופליגא דר"א). וכמובן אין פ"י זה מתאים לא לפי הרמב"ם ולא למש"כ בדא"ח - דרך אגב בשני אופנים הנ"ל: דתיבת ופליגא בסוגיא זו דברכות (לד, ב) פירושה שמחולקים בעניניהם ולא שחולקים זה על זה. ב) דהזהר מכריע ההלכה במחלוקת אשר בש"ס. יש לתרץ גם מה שהקשו נ"כ הרמב"ם על מה שהביא ביד"ו, המאמר דכל הנביאים נתנבאו לימוה"מ כו' וגם המאמר דאין בין עוה"ז לימוה"מ אלא שעבוד מלכיות בלבד. - והוא בזה ח"ג קנה, א: דמסטרייהו - דע"ה דוקא - לית בין גלותא לימוה"מ אלא שעבוד מלכיות בלבד, משא"כ בת"ה. ועייגי"כ עבודת הקדש לר"מ בן גבאי ח"ב פל"ח. ואגה"ק סכ"ה. וק"ל.

לקו"ש חי"ד ע' 361 ואילך [נעתק בהמ"מ שלפנ"ז].

נא לשלוח הערות או תיקונים ל: rabbimbrowd@gmail.com